

FENOMENUL LIRIC – INTERIORITATE ȘI ORIGINALITATE

Iuliana OICĂ¹

iulia_oica@yahoo.com

RÉSUMÉ: Le travail écrit commence par la présentation des aspects méthodologiques concernant l'étude de la langue et de la littérature roumaine, marquant le rôle décisif de la lecture, la nécessité de comprendre et d'appliquer les éléments de composition propres au texte poétique, la spécification des niveaux du texte poétique, d'expressivité et de la musicalité et l'imaginaire poétique. Après la présentation théorique des manières d'aborder le texte lyrique à l'école, on trouve les moyens de rendre la littérature roumaine, dans le contexte de l'actuelle école roumaine, plus attrayante pour les étudiants d'aujourd'hui. En didactique de spécialité, on parle souvent de la lecture des enseignants dont le but premier est de maintenir l'intérêt des élèves pour la lecture.

MOTS CLÉS: lecture, créateurs, niveaux de texte, expressivité, musicalité

Cele trei genuri literare, epic, liric și dramatic, își impun existența în spațiul literaturii încă din Renaștere și romantism, deși unele specii literare, precum poezia de idei sau poezia didactică, satira sau fabula, sunt mai dificil de încadrat. Diversificarea literaturii în genuri literare se regăsește încă de la poezia folclorică, cu mențiunea că fiecare perioadă înclină spre un anumit gen literar. În studiul literaturii, Platon și Aristotel au fost preocupați mai puțin de genurile literare, ca dimensiuni ale discursului sau cu o tematică anume, introducând termenii de *mimesis* și de artă poetică.

Gérard Genette este de părere că genurile au un substrat natural, identificând eroicul, sentimentalul și comicul iar Gilbert Durand le caută în *structurile antropologice ale imaginarului*, în vreme ce André Jolles le numește *dispoziții mentale*. René Wellek și Austin Warren considerau opera literară un conglomerat de semne cu valențe estetice clar precizate, în care trebuie să predomine valoarea artistică: „Rostul poeziei decurge din natura ei: fiecare obiect sau clasă de obiecte se poate folosi în modul cel mai eficace

¹ Profesor de Limba și literatura română la Colegiul Tehnic „Dimitrie Ghika”, Comănești, județul Bacău.

și mai rațional doar potrivit naturii lui sau principalei lui însușiri”². Opera literară evidențiază elementele de ordin sociologic, filosofic, psihologic sau istoric, referitoare la biografia autorului și structura internă a acesteia, un anumit stil al autorului, al poetului pentru care cuvântul nu este doar un semn, ci un simbol.

Când rostești termenul *literatură*, primele cuvinte care îți vin în minte sunt ficțiune, invenție, imaginație iar trăsătura principală a limbajului poetic este prezența imaginilor artistice: „Poezia reînvie acest caracter metaforic al limbii și ne face să fim conștienți de el, exact în același mod în care utilizează simbolurile și miturile civilizațiilor clasice, teutonice, celte și creștine”³. Concepția despre poezie a cunoscut o adevărată mutație: mai întâi, în perioada Renașterii, a fost privită ca instrument al instruirii, prin intermediul căruia cititorii se relaxau, apoi Horațiu a discutat despre cele două atribute ale poeziei (utilitatea și plăcerea). Pentru Kant, poezia însemna o armonie între joc, muncă și cunoaștere iar „funcția ei principală este fidelitatea față de propria ei natură”⁴.

Adrian Marino considera că genurile literare trebuie recunoscute drept date ontologice, esențe, unghiuri de percepție a universului. El discută despre asocierea liricului cu afectivitatea firească, cu tipul auditiv și introvertit, cu simțirea și participarea, *expresia finitului*, a subiectului poetului, subiectivitate, viziune psihologistă: „Categoría supraistorică de formă lirică depășește istoria literară a genului liric”⁵. Pe bună dreptate, Hegel în *Estetica* sa pune accentul pe *interioritate*: „Poezia lirică e opusă epicii. Ea are drept conținut subiectivitatea, lumea interioară, sufletul agitat de sentimente, sufletul care, în loc să acționeze, persistă în interioritatea sa și, în consecință, nu poate avea drept formă și scop decât destăinuirea subiectului, tendința lui de a se exprima”⁶.

Se știe că, etimologic vorbind, termenul *liric* derivă din numele unui instrument muzical (*lira*), utilizat în Grecia antică în diferite ritualuri religioase, mai ales în cultul zeului Apollo. Din punct de vedere estetic, liricului înseamnă comunicarea directă a atitudinii, sentimentelor, emoțiilor

² René Wellek, Austin Warren, *Teoria literaturii*, București, Editura Pentru Literatură Universală, 1967, p. 28.

³ *Ibidem*, p. 27.

⁴ *Ibidem*, p. 34.

⁵ Adrian Marino, *Dicționar de idei literare*, București, Editura Eminescu, 1973, p. 705.

⁶ G.W.F. Hegel, *Prelegeri de estetică*, Traducere de D. D. Roșca, București, Editura Academiei R.S.R., 1966, p. 16.

creatorului față de realitate. Ca tipuri de lirism, se va disocia între un *lirism subiectiv* (la persoana I sau a II-a, afectivitate) și un *lirism obiectiv* (la persoana a III-a, poezia de tip descriptiv), între o *lirică a eului* (poezia confesivă), o *lirică a măștilor* (în care eul liric se manifestă sub o altă identitate) și o *lirică a rolurilor* (punerea în scenă a unor roluri pentru a amplifica intensitatea poetică).

Într-unul dintre studiile sale, Tudor Vianu realizează o distincție pertinentă între un *eu liric* și un *eu empiric*: „Poetul nu vorbește niciodată în numele său individual, empiric, ci în numele unui eu tipic cu care oricine poate intra în relații de simpatie”⁷. Și Liviu Rusu în *Estetica poeziei lirice* afirmă existența mai multor euri: un eu original sau artistic (autentic) și un eu derivat sau empiric (cel care scrie textul poetic). Lirismul stă ca o mărturie a existenței omului chiar de când a învățat să vorbească sau să cânte, reprezentând pe drept cuvânt una dintre marile permanențe ale umanității. La început, poeticul reprezenta și celelalte arte, care mai târziu nu vor mai face parte din structura poeziei, evidențiind o certă omogenitate, în care esteticul ocupa un loc primordial. Viața psihică nu este eterogenă și provine din această primordialitate a impulsului spontan care unește mijlocul cu scopul, confundându-se astfel practicul cu esteticul.

Preocupat de retorică, Giambattista Vico vede în omul începuturilor o pradă a emoțiilor violente, ceea ce îl determină să atribuie lirismului un limbaj puternic afectiv iar liricul colectiv derivă dintr-o subiectivitate a lui *noi*, nu a lui *eu*: „Vehemența emotivă din poezia începuturilor se exprimă într-un specific *lirism plural*, mai-înainte ca această pluralitate solidară să-și găsească obiectivitatea în forma epică a epopeii”⁸. În textul liric, vocea lirică sau eul liric rostește adevărul subiectiv al poeziei și de aceea, poezia apare adesea drept ocazională, strâns legată de momentul conceperii ei. Dacă într-o operă epică sau dramatică se poate stabili o relație de omologie între lumea ficțiunii și realitate, acest lucru nu mai este posibil în poezie. Aici se stabilește o relație: cel care spune se identifică cu ceea ce se spune. Cititorul de poezie trebuie să fie de acord cu jocul poetului, cu *adevărul* pe care i-l propune.

Câteodată, vocea lirică este personalizată în text iar poetul vorbește despre sine, comunicând o experiență pe care a trăit-o sau construiește scenarii ipotetice prin intermediul cărora se înfățișează celorlalți. Prin

⁷ Silvian Iosifescu, *Construcție și lectură*, București, Editura Univers, 1970, p. 117.

⁸ Edgar Papu, *Evoluția și formele genului liric*, București, Editura Albatros, 1969, p. 15.

urmare, poetul se poate exprima în nume propriu, arătându-se așa cum (se) simte sau imaginându-se sub diferite ipostaze și se poate obiectiva în diferite personaje lirice, cu o identitate împrumutată. Eul liric exprimă în mod direct emoții, sentimente, atitudini intelectuale prin intermediul confesiunii, în structuri retorico-stilistice adecvate. Spre deosebire de textul epic sau cel dramatic, în cel poetic, corespondența dintre conținut și formă devine un principiu de bază, ce are drept consecință integrarea tuturor elementelor retorice în structura textului, căpătând un caracter imediat iar adevăratul conținut al unei poezii poate deveni configurația formelor verbale (sonorități speciale, efecte de muzicalitate).

Fenomenul liric a cunoscut o trecere de la lirismul colectiv ce însuma cântece de muncă, magice, războinice, de prietenie, către puterile naturii, la un stadiu de emancipare a acestuia, adică un lirism de tip reflexiv cu poezia de tip gnostic, a deșertăciunilor, cântarea plăcerilor, lirica filozofică și profetică, poezia antirăzboinică, elegia civică și poezia patriotică, a captivității și a exilului. În modernitate se remarcă o lirică apocaliptică, o traversare dinspre motivul deșertăciunilor spre pesimismul modern, o poezie gnoseologică, un anumit manierism, o lirică a macabrului și a nopții, în care se întrevăd coordonatele evadării și elementele contopirii, o poezie a comunicării realităților, ca expresie a gândirii. Emițătorul textului liric crede cu tărie în creația produsă de imaginația sa, întrucât el își simte, chiar își vizualizează gândurile și le așază în forme diferite, numite specii. Mai întâi, se pot enumera speciile populare, precum descântecul, doina, ghicitoarea, străgătura, proverbul, zicătorile, colindele, bocetele, ritualul de muncă, cântecele haiducești și de muncă, magice și războinice, de prietenie și imnurile către puterile naturii, apoi cele aparținând literaturii culte (gazelul, glosa, rondelul, sonetul, idila, oda, imnul, epistola, satira, epigrama, elegia, meditația, pastelul, psalmul). Din literatura populară, speciile lirice au adesea o funcție magică, fiind folosite în practici speciale (descântecul) sau prin care creatorul popular își exprimă diferite sentimente (doina) sau se încearcă identificarea unui obiect, evidențiind o funcție de inițiere sau ludică (străgătura).

Abordând genul liric din perspectiva lirismului colectiv, Tudor Vianu discută despre cântecele de muncă, care nu exprimă niciodată o sancțiune, o decădere sau o durere, ci înfățișează munca asemenea unui paradis al unei mari speranțe, al unei mari bucurii, cea a salvării de sub imperiul apăsării și al panicii, pentru că aici totul este împărtășit; cântecele magice

au un caracter solemn și intențional, prin care se evidențiază o atitudine stăpânitoare față de natura personificată, aparținând prin procedeul repetiției conștiinței colectivității. Cântecul războinic fac referire la diferitele ciocniri între grupurile tribale iar poetul luptelor este destinat prin versurile sale să încurajeze combatanții, asemenea magului din lirica de tip magic. Pe de altă parte, cântecele de prietenie inspiră oamenilor comunității un puternic sentiment de solidaritate, care își va pierde din intensitate o dată cu nașterea individualismului. Imnurile adresate puterilor naturii (de exemplu, Imnul gliei din *Rig-Veda*) evidențiază atitudini opuse față de mediul cosmic, deoarece în poezie, natura se însuflețește și devine un izvor din care se nasc nenumărate imagini metaforice.

Lirismul se individualizează începând cu poezia gnostică, în care predomină reflecția, cugetarea cu o bază etică și psihologică, prin care se intensifică trăirea cu privire la marile probleme ale omului. Lirica reflecției se continuă cu poezia deșertăciunilor, ca produs al meditației, evocându-se tristețea față de certitudinea morții care își trădează existența în cursul limitat al vieții. De aceea, omul trebuie să se bucure de clipa prezentă, să înlăture orice iluzie, să compună cântări ale plăcerilor, ca parte a liricii filosofice, ca o încununare a poeziei reflexive. În cadrul lirismului individual, se conturează lirica profetică, prin intermediul căreia se vor critica moravurile publice, fiind o modalitate de cenzură morală.

Temele majore ale liricii sunt iubirea, natura și moartea iar lirismul are ca substrat o atitudine subiectivă, care se înfățișează în toate aspectele existenței. Schiller distinge între *poezia naivă* a anticilor, în care apare toată game de sentimente sau trăiri, și *poezia sentimentală* a modernilor, ce promovează nostalgia împlinirii. Poetul dorește nu numai împlinirea, ci urmărește și *dorința împlinirii*, cu tot zburciumul pe care îl implică. O tensiune, o așteptare implică lirica apocaliptică prin ideea de sfârșit de lume pe care o transmite cu intensitate chiar și în Evul Mediu. Laudele din cadrul textelor lirice transcriu sinceritatea, naivitatea, naturalitatea, simplitatea, sentimentele de elan pur, de simpatie, de cordială participare și cele mai importante momente din existența umană.

În planul liric, natura impune celui care o contemplă propria dispoziție, începând cu imaginile vechilor imnuri închinare puterilor naturale. Melancolia este dispoziția fascinantă, factorul determinant în relația omului cu natura din lirica modernă. Odată cu Evul Mediu, poezia populară își pierde caracterul local, pe care îl căpătase în Antichitate, fiind promovată

de culturile diferitelor popoare. De la sfârșitul Renașterii și până astăzi, istoria lumii pune accentul nu direct pe idei, ci pe faptele privite ca urmare a acelor idei, validându-se cunoașterea ca flux imediat iar omul ca un continuu descoperitor. Omul devine un inventator permanent, viețuind într-un mediu care îi solicită mereu intuiția: va descoperi emoții, trăiri, stări, visări, se va căuta pe sine, va explora micro- și macro-universul.

În evoluția formelor lirismului, se conturează dorința nemăsurată a omului modern de a descoperi cosmosul, nevoie pe care o transpune în planul liric, pentru că ființa umană inventează un univers cu care se identifică și pe care îl explorează asiduu. Lirica gnoseologică propune aventuri neprevăzute ale cunoașterii și fixarea reflecțiilor într-un domeniu al faptelor, instituind un complex de sensibilitate ascuțită și spirit analitic, care va determina fenomenul lucidității. Fantezia modernă debutează cu lirica macabruului și a nopții, când apare tendința omului de a explica mai ales zonele ascunse ale existenței, pentru a se putea astfel reîntoarce la lumea începuturilor, aflându-se sub imperiul instinctului obscur de a stăpâni universul, de a-i cunoaște secretele, apelând la mediul efemer al întunericului.

Coordonatele evadării construiesc o altă realitate, echivalentă cu o nouă experiență, ce stimulează elanul fanteziei poezilor romantici. Evadarea nu echivalează cu evaziunea, ci este tendința de a părăsi realitatea unui anumit timp, de fapt a prezentului, de care poezii se arată nemulțumiți, făcând loc binecunoscutului exotism specific romantismului. De aceea, în romantism se poate vorbi despre mitul androgenului platonice, deoarece poetul evadează din sinele de aici și de acum printr-o tendință centrifugă. În modernitate, poetul se simte apăsător de conștiința unei tragice alienări și de aceea călătorește pentru a-și afla frânturile pierdute ale ființei sale. Simboliștii creează o lirică a muzicalității exprimată tot prin cuvântul care se relevă ca o entitate autonomă care nu servește obiectul numit, ca și realitatea fizică a sunetului muzical, cu care se construiesc armonii sonore. Poezia comunică esența realității, a oamenilor și a lucrurilor, ideea libertății și a iubirii, infinitul uman și al lumii, în structuri poetice diverse.

Convenție estetică sau instituție, genul literar este o noțiune care înlesnește cunoașterea literaturii, fiind un mediator al manifestărilor ființelor umane pe măsura dorințelor și aptitudinilor. Evoluția și diversificarea genurilor literare au fost determinate de găsirea unor formule, expresii, idei noi, pe placul publicului care citește. Așa cum o bibliotecă exprimă un anumit comportament uman, un gust al cititorilor, genul literar mijlocește

cea ce dorește creatorul să exprime și forma pe care acest mod o capătă. Denumirea de gen liric provine de la un aspect formal cu privire la speciile de acest gen, anume de la faptul că erauacompaniate de muzica lirei. Mai târziu, apare ca mod specific de raportare a poetului la lume și la sine, fiind caracterizat prin subiectivitate, expresie a individualității ce exprimă o emoție unică și intensă.

Se cunosc speciile literare ale genului liric (oda, imnul, elegia, meditația, satira, pastelul), dar și cele cu formă fixă (rondelul, sonetul, gazelul, glosa), ce propun în textele de tip monologic o intensificare a funcției poetice sau a celei emotive. Prin discursul liric, reprezentările, ideile, concepțiile, trăirile lăuntrice se comunică direct. Procedeele expresive evoluează de la un strigăt emoțional la utilizarea diferitelor tipuri de imagini, figuri de stil, de metrică, de rimă, ritm și la organizarea diverselor forme de poezie. Un concept operațional specific genului liric este *arta poetică*, ce exprimă mesajul-program al unui artist, crezul său despre creație, devenind o specie a liricii filosofice, care transfigurează în imagini poetice principiile estetice ale poetului, viziunea proprie despre sursele și actul creației, despre funcția ei cognitivă, despre menirea și destinul artei, dar și al creatorului.

Ca specie a genului liric, **oda** este adresată unei divinități sau unei persoane cu virtuți de învingător, având un conținut sobru, laudativ și exprimând astfel o stare de jubilație spirituală, un elan admirativ pentru o idee, o ființă umană, un eveniment. În lirica românească, oda a fost cultivată de preromantici și romantici (Grigore Alexandrescu, Mihai Eminescu) și nu se poate asocia cu muzica, precum imnul iar incipitul poate fi o invocație. Strâns legat de spațiul religios, la început o invocație mistică adresată unei divinități, **imnul** conține și elemente profane, fiind un cântec de slavă consacrat unei personalități exemplare sau unui eveniment istoric, care se poate asocia cu muzica (imnurile naționale). În cadrul **elegiei**, eul liric este copleșit de tristețe, deznădejde, disperare și melancolie în legătură cu dragostea, moartea, condiția umană, singurătatea, imposibilitatea atingerii absolutului. Aici rezonază tonalitatea gravă, un permanent lamento, deplângerea continuă a unei neputințe a eului liric, la care au fost receptivi romanticii.

Lirismul se ridică la un nivel de contemplație intelectuală prin **meditație**, o altă specie a genului liric ce ține de un aspect filosofic, de problematizarea unei stări și de contemplarea acesteia, printr-un limbaj abstract, prin imagini

aparținând cosmicului. **Satira** se remarcă prin caracterul critic și presupune un obiect al demistificării, în care se condamnă cu vehemență fenomene negative ale societății sau vicii umane, cu scopul de a apăra valori și principii morale. Această formă lirică presupune o tonalitate agresivă, susținută de ironie, comic, grotesc și chiar de un limbaj licențios, un stil pamfletar. **Pastelul** denumește mai întâi o pictură realizată cu ajutorul unor creioane moi, apoi o poezie descriptivă, în care se conturează un tablou din natură într-o viziune relativ obiectivă, clasică. Starea interioară este descrisă din perspectiva naturii iar peisajul nu este niciodată pur descriptiv, ci devine un prilej pentru întoarcerea către interioritate, pe un ton meditativ.

Viața rustică, naiv sentimentală este obiectul **idilei**, poemul de dragoste în genul bucolic iar **egloga** este o specie de poezie pastorală, dramatizată prin dialog. Din sfera literaturii religioase apare **psalmul**, acel cântec cu un caracter de rugăciune și de odă sacră, ce devine în lirica modernă meditație filosofică asupra raportului dintre om și divinitate, asupra condiției umane, exprimând îndoielile și neliniștile insului modern. Cântecul popular elegiac și creațiile culte în tipar prozodic folcloric denumesc **doina**, specie a genului liric cu etimologie controversată.

Poeziile cu formă fixă reprezintă respectarea unui canon formal, cu variații la nivelul conținutului, în funcție de tematica abordată de către scriitor. Fiecare poezie de acest tip e valorificată la început de o anume perioadă literară iar mai târziu e preluată doar ca structură formală, cu un conținut bogat în elemente aparținând altor curente literare: **sonetul**, **rondelul**, **gazelul**, **glosa**. Fiind o poezie cu formă fixă, alcătuită din patru strofe, două catrene și două terțete, versurile **sonetului** au o măsură variabilă, rimele catrenelor sunt dispuse îmbrățișat iar ale terțetelor sunt încrucișate sau îmbrățișate și versul ultim se constituie ca o concluzie, exprimând o idee generală, o sentință.

Deși la început, denumea un cântec și un dans, de aici structura muzicală ce îi determină forma metrică, **rondelul** nu este din acest punct de vedere decât o variantă condensată a baladei, limitată la două rime, având ca trăsături specifice virtuozitatea formală, dexteritatea și muzicalitatea. **Gazelul** este de origine arabă, alcătuit din distihuri, în care primul distih rimează iar următoarele își obțin plasticitatea prin repetare, fiind dedicat amorului și vinului. Cea mai complexă dintre poeziile cu formă fixă cu un conținut filosofic este **glosa**, care aparține poeziei de tip gnostic, bazată pe formulări aforistice, fiind strâns legată de problemele existențiale.

Calitatea primordială, esențial-artistică a poeziei este aceea de a deoala viața interioară, de a descoperi pasiunile lăuntrice ale sufletului, patimile ființei umane, ideile înalte ale omenirii și destinul acesteia, cursul lumii și măreția universului. Textul literar transfigurează realitatea, pe care o modelează prin intermediul imaginilor artistice, al limbajului pe care îl combină și îl modifică pentru a transmite ideea poetică și pentru a emoționa lectorul inocent, eficient sau competent. La nivel stilistic, receptarea acestui tip de text înseamnă descifrarea operei din perspectivă lingvistică și artistică, înțelegerea cuvântului și a formelor sale, ilustrarea imaginarii poetice. Analiza stilistică se focalizează asupra elementelor esențiale sub raportul expresivității poetice a cuvintelor ce capătă culoare, sunet, consistență, contur, existență.

Originalitatea poeziei rezidă din limbajul ei specific, din registrul variat al figurilor de stil, din viziunea poetică asupra universului și a existenței, proiectată într-o formă sugestivă, inedită, prin contopirea inefabilului cu nonconvenționalul. **Nivelul fonetic** al limbii prezintă resurse ale expresivității, dintre care se pot enumera: onomatopeele, locul și tipul vocalelor, modificarea/asocierea sunetelor în context, schimbarea accentului, ritmul, pauza și intonația exprimând armonia ideilor poetice și sensibilitatea creatorului.

Sensul apare în relație cu expresia acestuia, sub forma semnului lingvistic, manifestat în cuvânt, chiar și în construcții sintactice, în cadrul **nivelului lexical-semantic** prin laitmotive, arii semantice, valorificarea sinonimiei, nuanțe arhaice/regionale ale limbii, expresii și locuțiuni cu scop afectiv, simetrie și opoziție în surprinderea contrastelor și a paralelismului, sensurile aduse de metafora, metonimie, sinecdocă, eufemism, ironie sau hiperbolă, mijloace lexical-semantice pentru a exprima umorul și satira. **Nivelul structurii morfologice** vizează frecvența unor părți de vorbire, formele rare de cuvinte, superlativul stilistic al adjectivelor, dativul etic și posesiv, valorile stilistice ale timpurilor și modurilor verbale, elementele oralității.

Structurile dinamice ale limbii, mecanismul relațiilor și conceptelor din cadrul sintaxei se încadrează în **nivelul sintactic**, ce presupune anumite elemente ale expresivității: topică, construcții prin care enunțul își pierde structura logică, apozitii, propoziții exclamative/interogative, paralelismul sintactic. Cât privește **nivelul stilistic** al limbii, acesta determină organizarea limbajelor, a stilurilor, în funcție de factorii sociali și culturali.

Aici se pot identifica figurile de stil, structurile cu valențe expresive, sistemul de conotații al textului, notele definitorii ale stilului, stratul imagistic, nivelul creativității lingvistice, elementele prozodice.

Nivelurile textului poetic se contopesc într-un proces de descifrare a operei literare, văzută ca o unitate între conținut și formă. Scopul artistic presupune că opera literară este destinată gândirii și simțirii, ține de valoarea estetică, de cititorul căruia i se adresează. Opera lirică este subordonată genului liric și conține, după cum bine știm, creații bazate pe transmiterea directă a trăirilor, emoțiilor și ideilor autorului, implicând prezența eului liric ca însemn al subiectivității poetului. Lirica rămâne domeniul confesiunii și al contemplației, în care poetul se comunică pe sine și exprimă totodată un complex de sentimente și concepții pur omenești.

Textul poetic este o unitate armonioasă și coerentă între conținut și formă, materialul lingvistic fiind ordonat după o logică interioară, organizându-se într-o construcție unitară realizată în mod deliberat de un creator sau ca produs al intuiției artistice. Poezia se compune dintr-o structură exterioară (strofe, cânturi, grupaje asimetrice de versuri, structuri determinate de tehnica ingambamentului) și una interioară (ce trimite la un motiv central, la un leitmotiv), care se află într-o relație de interdependență. Tudor Vianu vorbește despre *structura artistică* (sufletească) a creatorului, înzestrat cu imaginație creatoare și spirit intuitiv, gândind opera de artă ca un ansamblu de valori puse sub semnul esteticului. Creațiile lirice sunt organizate în strofe sau în structuri liniare aflate în succesivitate, dislocate sau simultane, prin care se exprimă emoții și sentimente diferite. Gruparea strofelor, a cânturilor, a secvențelor lirice, a tablourilor poetice construiește ordinea și logica interioară a poeziei. Esența poeziei nu presupune ceea ce vrea să comunice poetul, ci emoția pe care reușește să o provoace lectorului. Se spune că autorul poeziei este o *entitate superioară* cu o sensibilitate aparte, deschisă spre confesiune și meditație iar eul liric i se substituie în textul liric, văzut ca un dialog între eul poetic și cititor.

În acest sens, „eul care se contemplă în actul autoexprimării definește genul liric; eul care se autorefectă pe durata narațiunii subiective sau obiective-genul epic; eul care se autorefectă în tensiunile sale interioare sau în conflictele exterioare-genul dramatic-tragic; eul care se autorefectă în atitudinile critice, ironice, ridicole etc.-genul comic”⁹. Se poate distinge

⁹ Adrian Marino, *op.cit.*, p.733.

între *eul subiectiv* (în romantism și expresionism), cel *obiectiv* (clasicism și parnasianism) și cel *ludic* sau *parodic* (ce preferă jocul comunicării de sine, din manierism și postmodernism). Limbajul poetic este deci limba utilizată cu scopuri estetice, caracterizată prin ambiguitate, expresivitate, sugestie.

Ion Coteanu operează distincția artistic-nonartistic cu aplicație pe variantele funcționale ale limbii. Într-un text poetic, limba nu este folosită doar pentru a transmite o informație (tranzitivitatea limbii), ci pentru a trezi emoții estetice (reflexivitatea limbii), deoarece expresivitatea unor cuvinte depinde de contextul în care sunt plasate. Dintre caracteristicile limbajului artistic, putem enumera: aspectul conotativ, originalitatea, individualizarea discursului, unicitate și inovație stilistică, bogăție lexicală, valorificarea unor registre nonartistice ale limbii, varietatea mijloacelor de expresie (limbaj figurat, structuri sintactice noi, ritmuri diferite, modalități novatoare de organizare a discursului). Prin intermediul imaginilor poetice, poezia transmite emoții, care seduc lectorul și nu-i permit descoperirea misterului până la capăt, dar îl ajută să intre într-un *joc al ielelor*, din care încearcă să se sustragă deși nu reușește, întrucât trăirile și sentimentele îl acaparează întru totul. Poezia are un limbaj propriu, în spațiul ambiguității, al sugestiei și al expresivității, supusă fiind infinitelor interpretări în maniera proprie fiecărui cititor.

În textul poetic, totul reprezintă o aventură a cuvântului sau a limbajului, așa cum afirma Jean Burgos în studiul *Pentru o poetică a imaginarului*, întrucât imaginea poetică este un semn care ia naștere în mintea creatorului, dar trebuie să rezoneze și în sufletul cititorului. Cuvântul poetic se distanțează de limbajul cotidian, devine purtătorul unei alte realități, poeticul fiind „expresia unei realități nicidecum trăite până atunci, netrimitând la nimic anume anterior ei înseși și creatoare a unei ființe de limbaj ce se adaugă realității și făurește un sens”¹⁰. Imaginarul poetic organizează relațiile eului creator cu provocările temporalității și ale spațialității: timpul capătă nenumărate semnificații iar spațiul se poate valida pretutindeni.

Faptele de stil prin care se conturează imaginarul poetic sunt „abateri expresive, construcții sugestive, cuvinte și structuri gramaticale mai puțin obișnuite în cazul curent”¹¹. Expresivitatea limbajului se obține și cu ajutorul abaterilor formale sau de conținut: figuri ale modificărilor formale

¹⁰ Jean Burgos, *Pentru o poetică a imaginarului*, București, Editura Univers, 1988, p. 109.

¹¹ Mircea Moș (coord.), *Dicționar de termeni literari, cu aplicații*, București, Editura Orator, 1999, p. 148.

ale termenilor înzestrați cu funcție poetică (epenteza, metateza, apocopa), ale modificării ordinii cuvintelor (anacolutul, elipsa, silepsa, repetiția, inversiunea, dislocarea), ale modificării sensului (tropii) și ale modificării intonației cu valențe retorice și interpretative (invocația, exclamația, interogația retorică, imprecția). Aceștia li se adaugă metaplasmele (figuri stilistice de la nivelul cuvântului), metataxele (de la nivelul frazei), metasemele (la nivel semantic, de conținut, de sens al expresiei) și metalogisme (ce afectează logica frazei). Modalitățile de realizare a discursului poetic este monologul, prin intermediul căruia se realizează un alt tip de cunoaștere și un alt gen de comunicare. Între cuvânt și imaginea artistică se stabilește o certă reciprocitate: imaginea se creează prin cuvânt iar cuvântul conține o imagine. Poezia traduce o armonie a sensibilității, a emoțiilor estetice, o simbioză între formă și fond, între cuvânt și imagine, între trăire și manifestare a acesteia.

Bibliografie

- [1] Burgos, Jean, *Pentru o poetică a imaginarului*, București, Editura Univers, 1988.
- [2] Hegel, G.W.F., *Prelegeri de estetică*, Traducere de D. D. Roșca, București, Editura Academiei R.S.R., 1966.
- [3] Iosifescu, Silvan, *Construcție și lectură*, București, Editura Univers, 1970.
- [4] Marino, Adrian, *Dicționar de idei literare*, București, Editura Eminescu, 1973.
- [5] Moș, Mircea (coord.), *Dicționar de termeni literari, cu aplicații*, București, Editura Orator, 1999.
- [6] Papu, Edgar, *Evoluția și formele genului liric*, București, Editura Albatros, 1969.
- [7] Wellek, René; Warren, Austin, *Teoria literaturii*, București, Editura Pentru Literatură Universală, 1967.